

Sammelband 079

Index locorum in hoc volumine
explicatorum

- nr. 29 Pf. LXXXIV.
4. Matth. II. 17. 18.
28 Luc. I. 78.
10 Act. XIII. 32. 33.
20 Epist. V. 23.
18 Gal. I. 34.
11 Col. II. 14. 15.
23 Cor. XIII. 2.
26 1 Petr. III. 18.
38 2 Petr. I. 19.
6 Iud. 9.
38 Apoc. XII. 16.

32 31

DE
SPIRITV SANCTO
NON CONCVRENTE
AD
OPVS CONVERSIONIS
SED ILLVD VNICE OPERANTE
PROGRAMMA
FESTO PENTECOSTES
A. R. S. C M D C C L I V
P. P.

HELMSTADII
LITERIS SCHNORRIANIS

PRORECTOR

ET SENATUS

ACADEMIAE IULIAE CAROLINAE

S. P. D.

CIVIBVS ACADEMICIS.

quo primum Ecclesia intestinis bellis et contentionibus scandalo plenis turbari coepit, non defuerunt homines, qui, licet gravissimos errores simplicium animis instillarent, formam tamen sanorum verborum callide retinebant, et sic, magno animarum damno, recte sentire et docere multis videbantur. Hoc artificio primum imperitis persuadebant, non de veritate eorum, quae scripta extarent, disputari, sed de verborum sensu et recta interpretatione. Tum vero et id efficiebant, ut

IV.

veritatis defensores, quorum erat, loca Scripturae ab adversariis in falsos sensus detorta genuinis interpretationibus vindicare, aut temeritatis aut erroris suspectos redderent. Huic malo ut mederetur Ecclesia, canones, Symbola, et fidei confessiones condidit, quibus, et quid ipsa sentiat, et quomodo Scripturam dissentientium figmentis obscuratam intelligat, declarabatur. Sed ne sic quidem securitas praestita erat fidei et veritati. Nam et canonum et Symbolorum verbis nonnihil ambiguitatis inesse mox credebatur, cum novas opiniones tradere quibusdam placeret, quas salva Symbolorum auctoritate doceri haud posse, alii contendebant. Factum etiam est, ut, cum alii has normas sapienter sequuti maiorum suorum doctrinam uberius declararent, illorum adversarii, quibus antiquum erat, argumentis ab invidia ductis dissentientes aggredi, aberrationem a Scriptis Ecclesiae Symbolicis obiicerent, suasque privatas interpretationes pro ipsis Confessorum decisionibus substituerent.

Huc certe referri debet prolixa illa disputatio *de gratia Spiritus Sancti*, qua conversionem et regenerationem in hominibus operatur. Scriptura satis perspicue tradit, hominem non suis viribus sed ab ipso DEO, mediante verbi lectione vel auscultatione et meditatione, converti. Et hanc doctrinae simplicitatem merito servari oportuisset. Nam qui eam vera fide tener, in eo omne suum collocabit studium, ut verbum DEI diligenter, attente, et animo discendi cupido legat, audiat, et meditetur. Quo facto fieri haud potest, quin salutares gratiae divinae effectus in corde suo experiatur. Sed quoties doctrina ista obscurata et depravata est aut Philosophorum disputationibus aut Fanaticorum figmentis! Quod cum viderent pii Confessores nostri, et quid hac

v
de re Scriptura doceat, et quid credi oporteat, verbis
clarioribus et ad genium seculi compositis definiuerunt.
AVG. CONF. Art. V. p. II. FORM. CONC. in Sol. Decl.
Art. II. p. 671. 676. Ed. Rech. His enim aliisque locis
testantur, *Spiritum Sanctum esse conversionis nostrae cau-
sam efficientem, verbum DEi autem causam instrumen-
talem, seu virtutem istam, per quam Sp. S. fidem in no-
bis accendit, ideoque Sp. S. per verbum et non aliter in
nobis operari.* Post aliquot annos ingentes motus exci-
tavit HERM. RATHMAN, verbi divini Minister apud
Gedanenses, qui cum in ea esset opinione, verbum DEi
tantum significare, quid credendum sit, et Sp. S. singu-
lari virtute verbo addita efficere, ut credamus, id salva
Symbolorum doctrina doceri haud posse iudicarunt The-
ologi perspicaciores, atque hanc confessionum nostrarum
partem scriptis solidissimis uberius declararunt. Sed,
nescio, quo fato accidat, ut subtilis ille Fanaticismus,
aut, si mavis, Rathmannianismus hodie rursus non pau-
cis mirifice placeat. Sunt enim, qui dicunt, verbo di-
vino non nisi moralem quandam vim significandi et per-
suadendi inesse, ad eam vero accedere singularem Spir-
itus Sancti cooperationem, eam cum vi Scripturae mor-
rali coniunctam opus conversionis efficere, duplicem
hinc virtutem agere in corda hominum, alteram verbi,
alteram Spiritus Sancti, et hanc spiritus cooperationem
esse eius concursum seu testimonium internum. Non
opus est magno ingenio, ut quis intelligat, hac opinio-
ne divinam et supernaturalem vim verbo insitam penitus
tollit, cuncta in negotio conversionis redire ad immedia-
ram Spiritus S. operationem, et Scripturam esse tantum
conditionem sine qua non, seu causam occasionalem con-
versionis. Quae si ex sola mentis simplicitate a quopiam
cre-

crederentur, (non enim omnibus profunditates istas perspicere datum est,) toleranda foret fratrum imbecillitas, et argumentis ad captum compositis emendanda. At vero id agunt, qui se solos sapere putant, qui universalem Theologorum consensum ubique crepant, et qui sententias nimis duras contra fratres secus sentientes pro auctoritate enunciant. Ab instituto et moribus nostris alienum est, contentiones istas, quibus utinam Ecclesia carere semper potuisset, aut alere aut augere. Vos tamen, Cives Optimi! ne in tenebris ambuletis, sed veram doctrinam, in Academia nostra haecenus pure conservatam, recte teneatis, a nobis monendi estis, *Spiritum S. non cooperari aut concurrere tantum ad opus conversionis, sed illud unice efficere, idque mediante verbo, quod est ipsa DEi potentia in salutem omni credenti.* Scitote igitur,

1. *Deum ipsum et appropriative Spiritum S. esse causam efficientem conversionis nostrae.* Ut enim omnis mutatio a causa quadam agente dependere debet, fides autem et conversio ipsius animae viriumque illius naturalium effectus esse haud potest, ita solus DEus salutare hoc opus in homine efficit. Hanc ob causam secundum magnam suam misericordiam regenerare 1. Pet. I, 3. nos spiritualiter mortuos resuscitare, Eph. II, 5. 6. et in nobis tam velle quam perficere operari dicitur. Phil. II, 13. Ipse Christus appellatur *ἀρχηγός καὶ τελειωτής τῆς πίστεως ἡμῶν.* Ebr. XII, 2. Et regeniti dicuntur opus DEi creatum in Christo aut per Christum ad bona opera. Eph. II, 10. In primis autem fidem opus Spiritus S. esse, Scriptura saepe testatur. Io. III, 5. XVI, 8. 1. Cor. XII, 3. His potissimum locis nititur perspicua et solida illa declaratio articuli tertii in Symb. apost. quam D. LUTHERVS his verbis tradidit: *Credo, me propriis rationis meae viribus Iesu Christo Domino*

mino meo fidere, aut ad eum accedere et pervenire nullo modo posse: Sed Spiritus S. per Evangelium me vocavit, suis donis illuminavit, in recta fide sanctificavit et conservavit.

2. Operatur autem tantum actus et motus spirituales, qui in negotio conversionis probe distinguendi sunt ab actibus et motibus naturalibus. Dum enim cor hominis ita mutatur, ut meritum Christi fiducialiter apprehendat, in eo totum acquiescat, peccatum abominetur, et verae pietati studeat, huic mutationi non possunt non varii motus et actus coexistere, qui a recto usu virium naturalium intellectus et voluntatis dependent. Huc pertinet e. g. attentio ad objecta, quae proponuntur, ratiocinatio, comparatio rerum, recordatio praeteritorum, generale desiderium eius, quod sub ratione boni repraesentatur, et id genus alia. Atque haec probe distinguendum oportet a Spiritualibus, h. e. iis, quae, ut B. MART. CHEMNITIVS in Exam. Conc. Trid. Part. I. Loc. VII. Art. II. p. 166. definivit, ad conversionem hominis, fidem, et pietatem pertinent, sicut illa in verbo DEI, h. e. in lege et evangelio, proponuntur: Et quae, ut nos quidem iudicamus, potissimum saluari illa rerum spiritualium cognitione, ex qua fides generatur, fide ipsa, h. e. fiduciali meriti Christi et promissionum evangelicarum apprehensione, nec non ipsa pietate et sanctitate cordis continentur.

3. Haec sunt, quae Spir. S. in conversione hominis operatur, et quidem mediante verbo suo divinitus inspirato. Ut enim taceam, eum in finem humano generi traditam esse revelationem, ut ex ea fidem concipiant, et per hanc fidem salventur, Io. XX, 31. ipse DEI Spiritus testatur, verbum hoc esse incorruptibile illud semen, ex quo homines regenerantur, I. Pet. I, 23. et ex auditu verbi fidem oriri. Rom. X,

14. 17. Quare etiam ipse Christus et Apostoli, cum homines convertere vellent, praeter verbi huius praedicationem alio medio non utebantur.

4. *Sequitur ex eo, hoc ipsum verbum esse divinam et supernaturalem illam virtutem, qua homines regenerantur et sanctificantur.* Non enim naturali sed supernaturali et vere divina virtute homines ad Christum converti, et ex eo patet, quod Spiritus S. sit auctor et causa efficiens conversionis, qui non nisi divina vi et efficacia operari potest, et ex clarissimis scripturae testimoniis, quae docent, nos credere *κατὰ τὴν ἐνεργεῖαν τῆς θεότητος τοῦ υἱοῦ Θεοῦ*, quin per eam ipsam potentiam, qua Deus Christum resuscitavit ex mortuis. Eph. I, 19. 20. Iam vero Spiritus Sanctus nos per verbum suum convertit. Ergo hoc verbum quoque divinam illam virtutem et efficaciam esse oportet. Atque sic intelligi volumus scripturam quando de verbo DEI in casu recto praedicatur, quod sit *divinus Θεοῦ*. Rom. I, 16. I. Cor. I, 18. Etsi enim quoad rem eodem redit, sive cum B. BAIERO in Anal. Dict. Script. p. 8. dicamus, *efficax organon potentiae divinae* his verbis significari, sive cum B. GLASSIO in Phil. S. Lib. III. Tr. I. p. 557. *rem potentem et insigniter efficacem*, nulla tamen apparet ratio, cur proprietatem literae deseramus. Quin potius cum verbum DEI divina potentia dicatur; aut quia ipsa est virtus DEI, aut quia illi vis et efficacia divina inhaeret, vis autem non nisi substantiis inesse possit, ad quod rerum genus non pertinet verbum DEI, praestat illud ipsam DEI potentiam dixisse. Quare etiam Christus, quando verba sua appellat *Spiritum et vitam*, Io. VI, 63. ex parte notat causam efficientem, seu subiectum, cui haec potentia inest, ex parte effectum: q. d. Verba, quae ego loquor, sunt ipsa virtus

IX

etus Spiritus Sancti, qua vitam spiritualem in hominibus operatur.

5. *Vt autem ista recte intelligantur, sciendum est, in verbo DEI MATERIALE et FORMALE probe distinguenda esse.* Nam et *externa signa* comprehendit, quibus Deus veritates coelestes et ad salutem scitu necessarias nobis revelavit, et *ipsas veritates salutaris*, quibus animo apprehensis illuminamur, regeneramur, et sanctificamur. Prius Theologi materiale, posterius formale appellare solent. Nonnulli hunc loquendi modum invertunt, et signa scripturae formale, veritates autem materiale vocant, ut THEOLOGI HELMSTADIENSES in suo Iud. de Controv. Rathm. apud DEDEKENNUM in App. Conf. Theol. p. 276. Sed prior dicendi formula magis recte est.

6. *Materiali Scripturae vis tantum naturalis, h. e. vis significandi, quae et obiectiva dicitur, inest.* Hac in re verba Scripturae non differunt a verbis ab alio auctore adhibitis. Nam pleraque desumpta sunt e vita communi, retentis eorum significatibus propriis. Aut si quandoque in improprio significato accipiuntur, quod non raro fieri solet, aut verba occurrunt Scripturae propria, quae cum terminis scientiarum technicis comparari possent, illorum significatus ex aliis vocibus vulgaribus per artificia hermeneutica determinari debent. Conf. B. IO. MYSÆVS in Disp. IV. de Conv. Cap. II. §. 44. 45. p. 272. Ab hac autem vi naturali, materiali Scripturae inhaerente, non nisi *simplex rerum revelatarum apprehensio* dependet, quae ad DEUM tanquam primum auctorem tantum referri potest, quatenus ab initio verbum suum inspiravit, literis consignari curavit, adhuc dum conservat, et, ut ab hominibus audiat vel legatur, singulari sua providentia efficit.

7. *Vis*

7. *Vis ergo divina et supernaturalis ista proprie est formale verbi.* Quod eo minus dubium videri potest, cum verbum DEI hoc modo consideratum sit *ipse DEI conceptus, ipsa DEI mens et consilium*, ad salutares illos effectus in anima nostra destinatum. Postquam verbum illud, mediantibus externis signis, audientium aut legentium animis illatum est, et homo obicem non ponit, Spiritus S. per illud intellectum adeo efficaciter illuminat, et voluntatem movet, ut homo convertatur, absque ulla alia virtute forinsecus accedente. Atque hoc sibi voluit Theologi, quando docent, *Spir. S. per verbum nos regenerare et sanctificare.* Ex hac etiam declaratione intelligi potest, quid sit antiquioribus Theologis, *vim divinam et supernaturalem verbo Dei non inhaerere formaliter et subiective, sed per sui unionem cum eo intimam et individuan.* Scilicet quando de verbo DEI seu Scriptura loquebantur, plerumque respiciebant eius *materiale*, quatenus ex verbis aut ore prolatis aut literis in charta exaratis constat. Huic supernaturalem vim inesse recte negabant. Quia vero a nonnullis credebatur, Scripturam nihil amplius esse, quam eiusmodi externum signum, et vim illuminatricem et convertricem illi a DEO extrinsecus addi oportere, quoties ab hominibus auditur vel legitur, ideo inquirebant, cum scriptura seu externis illis signis consilium DEI de nostra salute significantibus et semper et intime et inseparabiliter unitam esse DEI potentiam. Per hanc autem nihil aliud intelligebant quam *formale* Scripturae, quod ab eius *materiali* nunquam separari potest, sive in usu, sive extra usum spectetur verbum DEI. Hanc ob causam toties inculcabant, Rathmannum non distinxisse materiale et formale verbi, eum prius tantum et quidem separatim considerasse, ideoque errorem, quo Ecclesiam turbasset,

LXI

basset, evitari haud potuisse. Inprimis id diligenter monuerunt THEOLOGI GEDANENSES in Articulis Rathmannianismo oppositis, apud CHRIST. HARTKNOCH in der Preussischen Kirchenhistorie Lib. III. Cap. VIII. §. 10. p. 813. seqq. se non loqui de materiali verbi, h. e. syllabis, literis, et vocibus, sed de formali, h. e. de sensu et mente ipsius DEi verbis expressa; hoc verbum esse vivum, divinum et sanctificatum conversionis organon; eius lumen esse ipsius Spiritus S. lumen, quo salutare effectus in cordibus hominum producantur; unam eandemque effectum a verbo et a Spiritu S. dependere, et utriusque unam eandemque esse actionem in hominibus; verbum DEi non esse parziale sed totale organon, quo quivis actus et motus spirituales efficerentur, veluti apertio cordis, illuminatio, assensus, motus et tractus voluntatis, etc. Quibus verbis cum haud obscure testentur, se non aliam virtutem Spirit. S. illuminantem, regenerantem, et sanctificantem agnoscere, quam DEi verbum, et quidem eius formale, perpetua ista et inseparabilis unio virtutis divinae cum verbo DEi illis nihil aliud esse potest, quam unio formalis verbi divini h. e. sensus, mentis, et consilii divini cum materiali, seu externis signis. Conf. etiam B. IO. MUSAEVUS in Introd. in Theol. Part. II. Cap. VIII. §. 6. p. 566. seqq.

8. Quemadmodum autem varii motus tam intellectus quam voluntatis conversionem ingrediuntur, et veritates nobis revelatae non omnes sunt eiusdem generis, ita credendum est, alias ad hunc alias ad illum effectum, e. g. contritionem intellectus de divinitate Scripturae, contritionem cordis, fiduciam in Christo collocandam, dilectionem DEi et proximi, patientiam et abnegationem sui ipsius etc. destinatas esse. Quod nisi res ipsa loqueretur, auctoritate haud difficulter comprobari posset. Pertinent huc inter alia

verba Auctorum Formulae Concordiae, quae Art. II. p. 671. Ed. Rech. leguntur: *Per hoc medium seu instrumentum, praedicationem nimirum et auditionem verbi DEUS operatur, emollit corda nostra, trahitque hominem, ut ex concionibus legis et peccata sua et iram DEI agnoscat, et veros terrores atque contritionem in corde suo sentiat; et per annunciationem ac meditationem Evangelii de gratuita et clementissima peccatorum remissione in Christo scintillula fidei in corde ipsius accenditur, quae remissionem peccatorum propter Christum amplectitur, et sese promissione Evangelii consolatur: Et hoc modo Spiritus Sanctus, qui haec omnia operatur, in cor mittitur.* Quem admodum his verbis declarant pii confessores, non perinde esse, quale verbum praedicetur vel ad contritionem, vel ad fidem, vel ad consolationem excitandam, ita simul confirmant generale illud assertum, alias esse veritates, in quibus ratio assentiendi Scripturae, alias, in quibus ratio averfandi peccata, aut confugiendi ad Christum, aut erigendi conscientiam afflictam, et sic porro, continetur. Cumque omnis ea veritas, in qua datur ratio sufficiens assensus, principium aut argumentum, ea autem, qua continetur ratio aliquid volendi vel nolendi, motivum dici solet, perspicaciores facile iudicabunt, quid sentiendum sit de thesi, Scripturam intellectum convincere per argumenta, et voluntatem flectere per motiva. Hoc certe negari haud potest, Apostolum omnibus Ecclesiae doctoribus *de Formula* verbi commendasse. 2. Tim. II, 15. Quodsi autem quaelibet veritas omnibus promiscue praedicari posset, sive convincendus sit intellectus, sive flectenda voluntas, sique ratio habenda non foret aut dispositionis personae, aut effectus producendi, quid opus esset prudentia, verbum veritatis recte dividendi?

Sed

Sed mittimus ista satis copiose haecenus disputata, Vobisque in memoriam tantum revocabimus antiquam Ecclesiae nostrae doctrinam, quam olim Theologi Saxoniae Superioris ad normam Libb. Symb. satis prolixè et solide declararunt, et quam reliquae Ecclesiae rectè sentientes universali consensu amplexae sunt. In causa namque Rathmanniana cum multa in utramque partem disputarentur, hoc autem scandalum removere vellet pia memoriae Princeps, IOANNES GEORGIUS, Elector Saxoniae, praestantissimos illius aetatis Theologos convocavit, ut invocato Spiritus illuminantis auxilio, cuius tunc causa agebatur, re diligenter deliberata, communicatisque consiliis, quid de hoc argumento statuendum sit, deciderent. Composuerunt ergo Scriptum, quod A. C. 1629. sub Tit. prodit: *Der reinen, wahren, evangelischen Kirchen und ungeänderter Augspurgscher Confession zugethaner Theologen widerholte, richtige, gründliche und unwiderlegliche Lehre von der heiligen Schrift und dem heiligen geoffenbarten Wort Gottes*, etc. Qui liber sicuti veram Ecclesiae doctrinam rectè definivit et uberius corroboravit, ita et auctoritatem propemodum normativam haud immerito nactus est. Sunt autem haec potiora confessionis huius momenta: Primum verbum DEI in hac controversia considerari ut *ens concretum* sive *complexum*, h. e. secundum externa signa et internum sensum seu mentem DEI simul; Cap. I. p. 13. seq. Huius *idemque verbum esse*, sive spectetur in ipso Spir. S. a quo originaliter proficiscitur, sive in animo Apostoli, cui inspiratum erat, sive in eius sermone, sive in epistola scripta, sive in nostris auribus, corde, et memoria; Cap. II, p. 45. Ratione *materiae* seu externorum signorum huic

verbo inesse vim significandi credenda et agenda, ratione
formae autem vim illuminandi, regenerandi, et salvandi,
 atque hanc vim esse *verbi attributam*, et ad eius perfe-
 ctionem pertinere, Cap. III. p. 59. 60. ita tamen, ut alii
 effectus lege, alii *evangelio* producantur; Ibid. p. 75.
 Hanc vim verbo divino tribui, quatenus Spiritui Sancto
 placuit, per verba Scripturae omnem veritatem, confi-
 lium, et mysterium revelare, nostrisque cordibus infer-
 re; Cap. VI. p. 97. Nec obstare, quod Paulus dicat, *ne-
 que fatorem, neque irrigatorem quicumque esse, sed, qui
 auget, DEum*; 1. Cor. III. 7. 8. nihil enim esse fatorem et
 irrigatorem, si in in se spectetur, sed multum valere in-
 vuitu officii, et praeterea fatorem et irrigatorem distingui
 oportere ab ipso *serere et irrigare*, quod sane efficacissi-
 mum est; p. 100. seq. Esse autem verbum DEi adeo effi-
 cax, non respectu verborum, sed sensus et veritatum,
 quae per verba significantur, et quando *instrumentum*
 dicitur, *per quod* Spir. S. homines convertat, id intelligi
de materia verbi, h. e. *de signis externis*, quae instrumen-
 tum dici possint, quatenus per ea *formale verbi* h. e. ipsa
 mens Spir. S. cum hominibus communicatur; Cap. VIII.
 p. 140. 141. 143. 144. nec ullam esse mutationem spiritua-
 lem in homine, quam Spir. S. suo verbo non efficiat, Cap.
 X. p. 178. seqq. Falsum propterea esse, quod Spir. S. singu-
 lari operatione cor aperiat, ut semen verbi in illud pene-
 trare possit; p. 195. Ex adverso lumen Spiritus et lumen
 verbi in conversione esse unum idemque numero lumen,
 neque spiritum iuxta verbum ita operari, ut quaelibet
 causa suum effectum ab alterius effectu distinctum pro-
 ducat; p. 206. Idque eo minus in dubium vocari posse,
 cum Scriptura in se sit *medium idoneum* homines illumi-
 nandi et convertendi, atque id efficiendi vim per essen-
 tiam

tiam et proprietatem suam habeat; Quare ne quidem singulari et distincta Spir. S. operatione opus esse, ut quis divinitatem Scripturae agnoscat; ut enim lumen ex seipso suisque characteribus cognoscitur, quod sit lumen, ita et Scripturam ea maiestate suisque proprietatibus gaudere, ex quibus manifestum est, quod non sit verbum humanum, sed ipsius DEI p. 208. 209.

Quae cum sciatis, Cives Optimi! penes vos ipsos esto iudicium, num recte sentiant, *qui Spiritui Sancto concursum seu cooperationem cum verbo in opere conversionis tribuunt.* Ne ambiguitate sermonis decipiarnini, memineritis, omnem CONCURSUM et COOPERATIONEM supponere plures causas agentes. Quod si ad praesens negotium applicetur, sub hypothese, *Spiritum Sanctum cum verbo suo concurrere*, dicendum erit, conversionem esse opus compositum, in quo aliquid Spir. S. sua vi, et aliquid Scriptura sua virtute efficiat, et utriusque effectus totum conversionis opus constituere. Id autem rursus multiplici modo intelligi potest. Aut enim PRIMO duae istae causae agentes ita considerantur, ut ex una parte spectetur *materia* verbi, seu signa illa externa, credenda et agenda ex instituto significantia, et ex altera parte *forma* verbi, seu ipsi conceptus divini, mens et consilium DEI, quo intellectus convincitur, et voluntas flectitur, ita tamen, ut posterioris effectus tribuatur Spiritui S. tanquam causae efficienti. Hoc sensu minime negamus, Spiritum S. cum verbo suo concurrere, sed potius veremur, ne adversarii, quos sibi finxerunt dissentientes, mera sint umbra. Diffiteri tamen haud possumus, hoc sensu incommodam et a Theologis improbatam esse locutionem istam. Nam qui *formale verbi*, quod proprie est potentia illuminandi et convertendi, vim Spiritus S. vocat, qua *concurrit* cum

VERBO,

verbo, is manifesto supponit, Scripturam tantum quoad *materiale* suum spectari, et quicquid praeterea in hominis conversione efficitur, non esse effectum verbi divini, sed alterius causae agentis. At vero in tota hac disputatione verbum Dei accipitur, ut Theologi loqui amant, tanquam *ens complexum*, constans ex signis naturalibus et sensu divino, quae duo a se invicem separari nesciant. Et quamquam sensus ille divinus, per verba revelatus, est ipsa DEi potentia, quam Spir. S. cum materiali Scripturae coniunxit, et qua effectus supernaturales in nobis producit, tamen, cum ad ipsam verbi divini essentiam pertineat, rectius et cautius dicimus, *Spir. S. unum et solum conversionem in nobis efficere per verbum*, quam *eum cum verbo concurrere, aut illi duntaxat cooperari.*

SECUNDO concursus iste duarum, quae supponuntur, causarum agentium ita explicari posset, ut Scripturae tantum tribuatur vis significandi obiecta fidei, Spiritui sancto autem vis efficiendi, ut illuminemur, credamus, et sanctificemur, quae vis a vi Scripturae inhaerente re ipsa differat, licet semper et inseparabiliter cum ea sit coniuncta. In hanc sententiam si qui hodie ingrediuntur, a Scripturae *materiali* manifesto separant eius *formale*, et pro hoc aliam DEi virtutem Scripturae semper assistentem substituunt. Sed ut taceamus, hac opinione verbo divino maximopere derogari, illudque in merum aliquod signum externum transmutari, cui vis divina inesse haud potest, ut, inquam, haec omnia taceamus, probe iam monuerunt THEOLOGI SAXONES supra laudati pag. 14. verbum DEi ne concipi quidem et definiri posse absque sensu et mente DEi, quam in Scholis formale verbi appellare solemus. Quin alibi p. 143. testantur, hoc esse *νεῦρον ψεύδος* Rathmannianismi, quod *formae verbi divini*, nulla

nulla habeatur ratio, sed illud tantum ut merum aliquod
signum, aut literis exaratum, aut ore prolatum, confi-
deretur.

XVII
TERTIO et sic concipi posset illa Spiritus et verbi
cooperatio, ut verbum quidem et ratione externorum
signorum in aures et oculos, ratione sensus et mentis
DEi in intellectum et voluntatem hominis agat, id autem
ad conversionem non sufficiat, sed ad utramque verbi
virtutem, significandi scilicet et movendi tam intelle-
ctum ad assensum quam voluntatem ad appetendum, ac-
cedere debeat alia quaedam vis Spiritus Sancti, cum illa
verbi virtute semper coniuncta. Qui ita sentiunt, tres
agendi vires in negotio conversionis supponunt. Prima
est externorum signorum, qua revelantur credenda et
agenda; secunda sensus divini, cum externis signis con-
nexi, qua, ut nos quidem docemus, intellectus convin-
citur, et voluntas flectitur ad obiecta spiritualia; et ter-
tia ex hypothese foret singularis quaedam vis Spiritus
Sancti, ad verbum accedens, et iuxta verbum in homi-
ne operans immediate. Hanc postremam vim agendi in
conversionis opere nos non agnoscimus, nisi DEus ali-
quid praeter ordinem efficere velit. Nam primam quod
attinet, illam quidem verbi aut signorum naturalem esse
fatemur. Et per hanc Spiritus Sanctus non operatur,
nisi quatenus ipse primus auctor Scripturae est, eamque
olim inspiravit. Secunda nobis est vis ipsa divina et su-
pernaturalis, qua Spiritus Sanctus per modum causae ef-
ficientis homines illuminat et convertit. Et hanc verbi
divini virtutem respici credimus, quando potentia DEi,
semen regenerationis, aut medium fidei excitandae ap-
pellatur. Eandemque a Theologis intelligi certum est,
quando docent, verbo DEi ineffe potentiam divinam,
c aut

XVIII

aut Spiritum Sanctum per illud operari, aut etiam cum illo coniunctam esse virtutem supernaturalem. Tunc enim verbum DEi in complexu sumtum considerant, quatenus ex signis et rebus signatis constat, et praeter vim naturalem aliam sublimiorem, divinam nempe et supernaturalem, habet. Qui ergo huic virtuti aliam vim Spiritus Sancti addunt, aut sibi persuadent, virtutem istam non sufficere ad fidem accendendam licet divina sit, aut divinam esse penitus negant. Sed quicquid horum amplecti illis placeat, error erit manifestissimus.

Teneatis ergo, o Nostri! rectam doctrinam de Spiritu Sancto per verbum unice illuminante, regenerante, et sanctificante! Teneatis eam pio et excitato animo, ut, si donorum Spir. S. quorum memoria his diebus celebrabitur, participes fieri velitis, praeter sanctissimum eius verbum non aliud quaeratis medium. Hoc audite, ut Lydia, hoc scrutamini, ut Thessalonicenses. Sic enim fiet, ut cor vestrum aperiatur, ut omnipotentem eius efficaciam sentiat, ut fides in vobis accendatur, et ut Spiritus DEi in cordibus vestris habitet. Nam *per verbum*, ut ait AVGVSTANA CONFESSIO, *tantum per instrumentum donatur Spiritus Sanctus, qui fidem efficit, ubi et quando visum est DEo, in iis, qui audiunt Evangelium.* P.P. in Academia Iulia Carolina

D. I. Iun. MDCCLIV.

153883

X 2286633 ✓

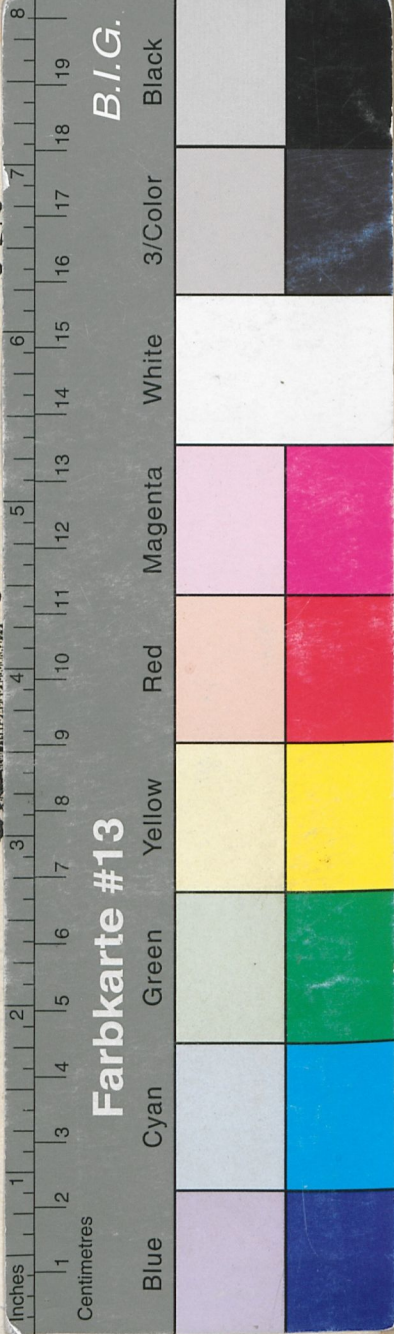
ULB Halle 3
007 138 997

R

ND 18

Farbkarte #13

B.I.G.

32 31

DE
SPIRITV SANCTO
NON CONCVRENTE
AD
OPVS CONVERSIONIS
SED ILLVD VNICE OPERANTE
PROGRAMMA
FESTO PENTECOSTES
A. R. S. C I D I O C C L I V
P. P.

HELMSTADII
LITERIS SCHNORRIANIS